

SAKRAMENTI CRKVE – IZVORIŠTE I CILJ KATEHEZE

ĐURO HRANIĆ
Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
Teologija u Đakovu
Petra Preradovića 17
31400 Đakovo

Primljeno: 15. 10. 2000.
Izvorni znanstveni rad
UDK 265
268:262.2

Sažetak

Autor je svoje izlaganje podijelio u tri dijela. U prvom dijelu tumači odnos između kateheze i sakramenata Crkve. U drugom dijelu analizira pet razloga nerazlikovanja specifičnosti župne kateheze i školskog vjeronauka s obzirom na sakramente. U trećem dijelu pokušava pojasniti sadržaje i ciljeve župne kateheze sakramenata u svjetlu različnosti, ali i međusobne komplementarnosti školskog vjeronauka i župne kateheze.

Ključne riječi: sakramenti, župna kateheza, školski vjeronauk, priprava na sakramente, mistagogija

0. UVODNO POJAŠNENJE

Zadaća izlaganja koje slijedi je da, unutar govora o važnosti, štoviše neophodnosti, župne kateheze, te njezine komplementarnosti sa školskim vjeronaukom, osvijetli sakramente Crkve kao izvorište i cilj kateheze te da pojasni katehetski sadržaj i ciljeve priprave na sakramente unutar župne kateheze i zadaću kateheze sakramenata u župi za razliku od sadržaja školskog vjeronauka u pripravi djece na sakramente. Sakramenti su, naime, sadržaj ne samo župne kateheze nego i školskog vjeronauka. I školski vjeronauk također, na svoj način, posredno, priprema djecu na sakramente. No, zbog nedovoljnog razlikovanja identiteta školskog vjeronauka od župne kateheze, njihovih specifičnih zadaća, sadržaja i ciljeva u pripravi na sakramente, u praksi se javljaju teškoće. Dolazi do sadržajnog preklapanja i ponavljanja, te se posljedično dolazi i do zaključka o suvišnosti ili jednog ili drugog oblika odgoja u vjeri.

Dakle, zadaća našeg izlaganja ne bi bila govor o sakramentima ukoliko su oni izvorište i cilj kateheze (a po svojoj teološko-ekleziološkoj naravi oni to jesu), nego bi bila poglavito osvjetljavanje specifičnosti sadržaja i ciljeva župne kateheze u odnosu na školski

vjeronauk kad su u pitanju sakramenti i kateheza sakramenata.

No, ovdje ostajemo na načelnoj razini. Zadaća ovog izlaganja nije da, upućujući na sadržaje župne kateheze sakramenata i na njezine ciljeve, pokušava oblikovati i ponuditi konkretan plan i program tema i jedinica župne kateheze sakramenata za sve oblike njezina ostvarenja, za svaki pojedini sakrament i za sve dobne ili posebne vjerničke zajednice, nego da pruži načelna usmjerenja.

1. KATEHEZA I SAKRAMENTI

1.1. *Sakramenti su čovjeku prilagođen način susreta između Boga i čovjeka*

»Kateheza je nutarnje povezana sa cjelokupnom liturgijskom i sakramentalnom djelatnošću, jer preko sakramenata, naročito po euharistiji, Isus Krist djeluje u punini preobražavanja ljudi.«¹ Temeljna je zadaća kateheze pomoći upoznati, slaviti, živjeti i

1 IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae*, apostolska pobudnica o katehezi u naše vrijeme, u: »Kateheza« 1(1979)4, 25-46; 2(1980)1, 35-47 (ubuduće CT), br. 23.

razmatrati Kristovo otajstvo.² U sakramentalnim slavljinama Crkve ostvaruje se upravo to: susret čovjeka s Očevom ponudom u Isusu Kristu.

Čovjek je biće riječi. Ostvaruje se preko svojih izričaja i preko vlastitog rječnika je prepoznatljiv kao jedinstvena osoba. No izraz riječ ovdje ima globalno značenje i ne odnosi se samo na verbalnu komunikaciju (izgovorenu riječ), nego na sve čovjekove izražajne oblike i načine komuniciranja (koji su različiti i komplementarni). U komunikaciju spadaju i geste, tjelesni izričaj, šutnja, izmjena šutnje i riječi, glazba, položaj u prostoru i zauzimanje stava, umjetnički način izričaja bojom, simbolom, tonovima...). Riječ je, stoga, sistem znakova i simbola unutar kojih svatko od nas živi, uz koje odrasta i s kojima postaje zrela osoba. Ovo uključuje organski sklad spoznajne, kulturalne (religiozne) i emotivne razine. Čovjek je prihvaća i razvija da bi izrekao sebe samoga i svoj vlastiti identitet u društvenom kontekstu, tj. da bi postao sposoban učiti u komunikaciju s drugima te ostvariti vlastitu egzistenciju u skladu s vlastitom ljudskom naravi.

To vrijedi i za njegov odnos s Bogom. Kršćanska liturgija i sakramenti su događaj susreta i komunikacije između Boga i čovjeka na čovjeku prilagođen način. Sakramenti vrednuju i poštuju antropološke datosti čovjeka. U sakramentalnim slavljinama se na ljudski način ostvaruje autokomunikacija Boga čovjeku i čovjek na svoj ljudski način daje odgovor Bogu i ostvaruje se kao »sin u Sinu« prihvaćajući Očevo samodarivanje u Kristu, snagom Duha Svetoga. Stoga su sakramenti uistinu događaj susreta i zajedništva u punom smislu te riječi.

Kateheza (čija je središnja zadaća uvođenje i ostvarenje zajedništva s Kristom) i sakramenti (u kojima i po kojima se to ostvaruje) nerazdvojno su povezani. U sakramentima se ostvaruje cilj kateheze i oni istodobno katehezi pružaju sadržaj. Sakramenti su izvorište i cilj kateheze.

1.2. *Sakramenti – izvorište i cilj kateheze*

Sakramenti su izvorište kateheze u dvostrukom smislu:

- a. Sakramenti su bitan i nezaobilazan sadržaj kateheze. Kateheza uvodi u poruku, sadržaj i otajstvo Očeve Riječi izgovorene u Isusu Kristu, odnosno u otajstvo Isusa Krista, u sakramentalnost Crkve te u značenje, sadržaj i narav pojedinih sakramenata. Budući da su sakramenti sadržaj kateheze, oni su izvor u kojem kateheza crpi svoj sadržaj i u kojemu trajno pronalazi svoje teme i svoje zadaće.
- b. Naviještanje, evangelizacija i uključivanje u katehetsko djelovanje Crkve plod su i spontana posljedica vjere slavljene i produbljene u sakramentima kršćanske inicijacije i u drugim sakramentima te trajno hranjene i produbljivane kroz sudjelovanje u sakramentalnom životu Crkve.

Sakramenti su istodobno i *cilj* prema kojemu vodi kateheza i prema kojemu je usmjereno katehetsko djelovanje. U katekumenatu se kateheza i uvođenje u sakramente inicijacije poistovjećuju. U slavlju sakramenata kateheza dosiže svoj cilj i svoju puninu (a primljeni sakramenti istodobno postaju nadahnuće i poticaj, s jedne strane, za mistagogiju i katehezu koja je prati, a s druge, nadahnuće i snaga za svjedočenje i djela ljubavi, za služenje i naviještanje te za uključivanje u evangelizacijsko poslanje i katehetsko djelovanje Crkve. U tom kontekstu, unutar samog liturgijsko-sakramentalnog slavlja, posebnu katehetsku vrijednost ima homilija.³

No, ako slavlje sakramenata nije utemeljeno na ozbiljnom poznavanju značenja i sadržaja sakramenata (odnosno ako prethodno kroz katehezu nisu usvojeni sadržaj i značenje sakramenata), tada i samo sakramentalno slavlje postaje praznim ritualizmom, koji ne preobražava i ne zahvaća život primatelja sakramenata, nego se istodobno pretvara u početak zanemarivanja sakramentalne prakse i odlazak na rub crkvenog života i djelovanja.

2 Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb 2000 (ubuduće ODK), br. 86.

3 Usp. ODK, br. 51.

S druge strane, ako nije ucijepljena u sakramentalnu praksu, i sama kateheza postaje intelektualistička, suhoparna, svedena na učenje i razlaganje katekizamskih definicija i vjerskih istina, nezainteresirana za stvarni kršćanski život. Zbog toga postaje nezanimljivom, nesposobnom životno zahvatiti katehizande i pružiti im odgovor na njihova traženja te je oni na koncu napuštaju. Razlog njezina neuspjeha ponekad leži u odvajanju od vlastitoga izvora i nedovoljno jasnoći ciljeva prema kojima je usmjerena. Sakramenti su, naime, blisko povezani, među ostalim, i s tzv. snažnim trenucima ljudskog života koje čovjek po svojoj prirodnoj religioznosti želi obilježiti na simboličan i ritualan način /rođenje, mladenaštvo, ženidba, bolest, smrt, potreba za jelom i pićem, iskustvo moralnog nereda i zla, iskustvo *tremenduma* ili Božjeg veličanstva pred kojim se čovjek ne usuđuje pojaviti bez zagovora posrednika/. Čovjek je u tim trenucima više otvoren za iskustvo Boga i njegovo djelovanje (odnosno za crkvenu ponudu u tim trenucima). To znači da bi i kateheza, osobito kad je na neki način povezana sa sakramentalnom praksom – a na poseban način kateheza sakramenata – trebala biti sposobna životno zahvatiti katehizande i pokazati se osobito plodnom.

U tom kontekstu unutar liturgijske kateheze možemo razlikovati katehezu sakramenata (koja prethodi sakramentima i priprema na liturgijsko slavlje sakramenata) i mistagošku katehezu, koja slijedi poslije primanja sakramenata, želi pridonijeti produbljenju iskustva sakramentalne milosti, sve snažnijem prijanjanju uz osobu Isusa Krista i učvršćivanju zajedništva s crkvenom zajednicom, rastu u vjeri, nadi i ljubavi, te pratiti i promicati uključivanje primatelja sakramenata u cjelokupno evangelizacijsko poslanje Crkve.

1.3. *Sakramentalno slavlje i kateheza*

Sudjelovanje u sakramentalnom životu Crkve i liturgijska sakramentalna slavlja u sebi nužno sadrže i katehetski vid. Kvalitetna liturgijsko-sakramentalna slavlja najbolja su kateheza. Sakramentalno slavlje je mjesto autentičnog i osobnog susreta s otajstvom

Isusa Krista. U sakramentalnom slavlju čovjek na sasvim osobit način upoznaje ponudu Očeva spasenja u Isusu Kristu i osobno se s njome susreće.⁴ Sakramentalno slavlje potiče osobni odgovor vjere i predanja na ponudu Očeve ljubavi u Isusu Kristu, klanjanje, zahvaljivanje i molitvu. U sakramentalnim slavljinama proživljava se i produbljuje iskustvo crkvenog zajedništva. Sakramenti izgrađuju Crkvu. Primanjem sakramenata započinje mistagoško poniranje u primljeno otajstvo, razmatranje iskustva osobnog spasenja u Isusu Kristu (slavljenog i doživljenog u sakramentima). Sakramenti daju milost, odgajaju, potiču i prate kršćansko poslanje u Crkvi i u svijetu.

Mistagoška je kateheza, stoga, na osobit način vezana uz sakramente kao svoje izvorište. U njima otkriva nepresušno i uvijek svježije vrelo iz kojega crpi nadahnuće i sadržaj. Ona na osobit način njeguje redoviti sakramentalni život i vodi prema liturgiji kao izvoru i vrhuncu cjelokupnog crkvenog života. No, ona istodobno pomaže i produbljuje osobno otvaranje milosti primljenoj u sakramentima, prati primatelje sakramenata i pomaže im da primljeni sakramenti postanu na osobnom i eklezijalnom planu plodonosni.

»Zajedništvo s Isusom Kristom dovodi do slavljenja njegove spasenjske prisutnosti u sakramentima i, posebice, u euharistiji. Crkva žarko želi da svi vjernici kršćani budu privedeni tom punom, svjesnom i djelatnom sudjelovanju koje iziskuje narav same liturgije i dostojanstvo njihova krsnog svećeništva. Zbog toga kateheza, osim što potiče poznavanje značenja liturgije i sakramenata, mora odgojiti učenike Isusa Krista 'na klanjanje, zahvaljivanje, pokoru, na povjerljivo potraživanje, zajedničarski osjećaj, simbolički jezik...' jer je sve to potrebno kako bi se ostvario pravi liturgijski život.«⁵

4 U sakramentima se događa »najizvrsnije spoznanje Isusa Krista« (usp. Fil 3,8). Usp. ODK, br. 85.

5 ODK, br. 85.

1.4. **Sakramenti unutar suodnosa župne kateheze i školskog vjeronauka**

Sakramenti, dakle, s jedne strane, pretpostavljaju odgovor vjere, no istodobno je produbljuju i hrane te primatelje sakramenata vode prema uključivanju u poslanje Crkve. Kateheza ima dvostruku zadaću: (1) upozna je s otajstvom Isusa Krista i (2) odgaja klicu vjere kojom čovjek odgovara na Očevu ponudu u Isusu Kristu i uvodi u apostolat. Kateheza je u službi rasta vjere. Zato se kateheza, odgoj i rast u vjeri, koji u liturgiji i sakramentima pronalaze svoje izvorište, svoj vrhunac i svoj cilj, nužno događaju u krilu Crkve.

Tu leži i sva problematika suodnosa između župne kateheze i školskog vjeronauka. I školski vjeronauk je dio kateheze Crkve, te su sakramenti Crkve izvorište i školskog vjeronauka te cilj prema kojemu on vodi. (Dakako da školski vjeronauk pritom ne zaboravlja i da treba poštovati i sve ciljeve škole.⁶) No, školski vjeronauk ipak nema iste ciljeve koje ima župna kateheza, te se stoga (iako su komplementarni) moraju razlikovati i njihovi sadržaji te metodologija njihova ostvarenja.⁷

2. **POTEŠKOĆE KATEHEZE SAKRAMENATA U HRVATSKOJ DANAS (u svjetlu problematike ne/razlikovanja sadržaja župne kateheze i školskog vjeronauka)**

Nerazlikovanje specifičnosti župne kateheze i školskog vjeronauka, preklapanje i ponavljanje njihova sadržaja kad je u pitanju kateheza sakramenata iste dobne skupine djece, nerazlikovanje ciljeva župne kateheze u odnosu na školski vjeronauk s obzirom na katehezu sakramenata uvjetovani su višestrukim razlozima. Smatramo da je potrebno posvijestiti te razloge kako bismo mogli naslutiti i uočiti neophodnost jednoga i drugoga te njihovu komplementarnost u katehezi sakramenata.

2.1. **Neizbježne negativne posljedice relativno brzog uvođenja školskog vjeronauka**

U vrijeme komunizma jedini oblik sustavne kateheze bila je župna kateheza. Posli-

je uvođenja školskog vjeronauka u mnogim (ne u svim, nego u mnogim) je župnim zajednicama župna kateheza djece i mladih iščezla ili je (osobito u prvim godinama poslije demokratskih promjena i uvođenja školskog vjeronauka) svedena na minimum – tj. na neposrednu pripremu liturgijskog slavlja. Župna kateheza odraslih prethodno gotovo da i nije postojala (osim ponegdje nekog oblika katekumenata za odrasle koji su tražili sakramente), te se na planu kateheze sakramenata za odrasle nije ni mogla zabilježiti neka razlika. Stoga niti danas ne osjećamo tako snažno nedostatak župne kateheze odraslih, kao što to osjećamo kad je u pitanju župna kateheza djece i mladih.

Zanemarivanje i napuštanje župne kateheze za djecu i mlade, moramo reći, bilo je uzrokovano i objektivnim okolnostima koje se jednostavno nisu mogle izbjeći i zbog kojih ne možemo i ne smijemo nikoga olako optuživati. Od dotadašnjih kateheta u župi očekivalo se da postanu školski vjeroučitelji i da u školi preuzmu punu ili prilično veliku satnicu školskog vjeronauka. Mnogi dotadašnji katehete u župi su se jednostavno preselili iz župnih dvorana u školske učionice. Školski vjeronauk mnogi su vjernici i vjeroučitelji shvaćali kao župnu katehezu koja se sada ostvaruje u školskom prostoru i tako su mu i pristupali. (Zbog toga su se pojavili i nespoznanja, npr. kad je u pitanju vođenje evidencije o pohađanju nedjeljne mise, ocjenjivanje, način izvođenja i pristup školskom vjeronauku – radi čega su ponekad negodovali ravnatelji, a vjeroučitelji i župnici nisu mogli razumjeti njihove primjedbe te se ponegdje rađao novi krug polemike i napetosti...) Sve to i nije čudo jer su npr. dotadašnji

6 Usp. R. RAZUM, *Školski vjeronauk i župna kateheza*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 127(1999)9, 546-558, ovdje str. 546.

7 Usp. R. RAZUM, *Školski vjeronauk i župna kateheza*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 127(1999)9, 546-558; R. RAZUM, *Specifičnost uloge vjeroučitelja u župnoj katehezi i mogućnosti koordinacije školskoga vjeronauka i župne kateheze*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 128(2000)7-8, 492-497; *Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi*, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 128(2000)7-8, 510-512.

katekizmi za župnu katehezu morali poslužiti i kao školski priručnici, župnici su u školi uzimali vjeronauk za osme razrede da ih tako sprema za sakrament potvrde, a dotadašnje župne katehiste treće razrede da djecu sprema za prvu pričest... U školi su nastojali ostvariti ciljeve i školskog vjeronauka i župne kateheze. Nastojali su činiti najbolje moguće što se u konkretnoj situaciji moglo učiniti.

No, sve su to činjenice koje nam olakšavaju shvatiti zašto je dio ne samo roditelja nego čak i pastoralnih djelatnika te vjeroučitelja u praksi pristupao kao da su župna kateheza i školski vjeronauk jedna te ista stvar, koja se razlikuje prvenstveno po mjestu održavanja, a zbog čega su vjeroučitelji mijenjali sadržaje i metode rada; za vrijeme školskog vjeronauka svećenici su djecu odvodili u župu, o svetkovinama preko tjedna djeca su umjesto vjeronauka bila pozivana na misu ili se »školski vjeronauk« jednostavno odvijao u župnim prostorijama – da župnik uštedi vrijeme, da se ublaži problem nedostatka školskog prostora, da djeca ipak osjete ozračje župe... S druge strane, spomenute činjenice isto tako olakšavaju da se shvati pristup vjeroučitelja školskom vjeronauku i njihova očekivanja od školskog vjeronauka (makar bila i pogrešna), osobito onih vjeroučitelja koji su prethodno godinama bili župni katehete te su trajno uviđali granice školskog vjeronauka s obzirom na cjelovitost odgoja u vjeri i nedostatak župne kateheze. Kad je iskustvo pokazalo da školski vjeronauk ne može zamijeniti župnu katehezu i da ne može ostvariti njezine ciljeve, niti posredovati sve njezine sadržaje, pojedinci su išli čak dotle da su školski vjeronauk proglašavali oblikom suptilne ateizacije društva.

Stoga, iako su i unutar crkvenih redova padale veoma teške riječi na račun školskog vjeronauka, u pitanju nije bila (barem ne uvijek) samo malicioznost, nego su posrijedi bile negativne posljedice napuštanja župne kateheze i neizbježne negativne posljedice opravdanog iskoraka, koji je trebalo učiniti, a za koji kao Crkva nismo bili psihološki niti kadrom dostatno pripremljeni. No, mora se isto tako reći da su te riječi ponekad vrlo neodgovorno izrečene i da mogu imati još teže, negativne i neželjene posljedice. Iako škol-

ski vjeronauk ne može ostvariti sve ciljeve župne kateheze (sakramenata), to još uvijek ne znači da ga ne trebamo ili da on nije dragocjen za postizanje drugih ciljeva koje ne može postići župna kateheza.

2.2. Naslijedena teološka baština

Sve to odvijalo se i odvija unutar ozračja, te teološke i duhovne baštine – više ili manje – u čitavoj Crkvi, a ne samo u našem hrvatskom podneblju:

Stari teološki princip kaže: *Sacramenta sunt propter homines*. Njime se željelo naglasiti da su sakramenti čovjeku prilagođen način susreta između Boga i čovjeka. No kad je pod utjecajem hereza vjera postala pitanjem pravovjerja (odnosno kad je naglasak s vjere kojom se prijanja uz Božja obećanja, tj. s *fides qua*, prebačen na *fides quae*, na prijanjanje uz vjerske istine te na njihovo poznavanje, i kad se – zbog opadanja razine i kvalitete kršćanskoga života svojstvenog Crkvi – kasnije počinje tražiti barem minimalne uvjete za primanje sakramenata, teološka diskusija i pastoralna briga svoj interes s vjere kao preduvjeta za primanje sakramenata te s plodonosnosti sakramentalnog života prebacuju na pitanje (ne)valjanosti i (ne)dopuštenosti podjeljivanja i primanja sakramenata. Teološki princip *Sacramenta sunt propter homines* tada više ne izražava prvenstveno iskustvo vjere i spasenja u Isusu Kristu koje se na čovjeku prilagođen način slavi u sakramentima, nego milosrdnu Božju ljubav koja po sakramentalnom daru milosti spašava grešnog čovjeka. Sakramenti su u tom kontekstu interpretirani kao sredstva milosti po kojima Bog spašava grešnog čovjeka (*ex opere operato*), a vjera kao prijanjanje uz vjerske istine.

Središnji teološki sadržaj u tom kontekstu postalo je Kristovo otkupiteljsko djelo na križu. Kateheza u svom sadržaju teološki vrednuje Kristovu muku i smrt na križu, no zapostavlja teološko značenje otajstva Kristova utjelovljenja (u kojem je Bog pristupio čovjeku na njemu prilagođen način te potvrdio i na novu razinu podigao antropološke datosti čovjeka) i njegova uskrsnuća (po kojem je započela uskrsna preobrazba

cjelokupne stvorene stvarnosti, a Crkva i kršćani koji slave sakramente su kvasac i promicatelji kraljevstva Božjega). To je nužno imalo i svoje posljedice s obzirom na katehezu i pastoral, pa tako i na katehezu i pastoral sakramenata. Ona ne vodi dovoljno računa o onome što nazivamo »inkarnacijskim pristupom« i »vjernošću čovjeku« te o njegovim antropološkim datostima. Zanemarenom ostaje i eshatološka dimenzija sakramentalne milosti, postupno se napušta mistagogija, a onda se posljedično prestaje naglašavati i važnost poslanja koje proizlazi iz sakramentalne milosti, te sakramenti ostaju samo sredstva spašavanja i pitanje osobne pobožnosti. Zbog toga ostaje tek parcijalno shvaćenom te interpretiranom ekleziološka dimenzija sakramenata i eklezijalna dimenzija sakramentalne milosti, a pogrešno se impostira i pastoral sakramenata (sakramenti se slave bez prisutnosti šire crkvene zajednice, upada se u privatnost i u pretjerani individualizam).

Kad su sakramenti postali prije svega sredstva milosti (a ne prvotni osobni spasenjski susret s Isusom Kristom u zajedništvu Crkve) i kad je pod utjecajem takvoga teološkoga shvaćanja pastoralna praksa postala zaokupljena pitanjem ne/valjanosti i ne/dopuštenosti podjele sakramenata, zadaća i cilj kateheze bivaju suženi na solidnu pouku o značenju i naravi pojedinih sakramenata. Pri tome je kateheza sakramenata istodobno počela zanemarivati dimenziju žive vjere, osobnog susreta i zajedništva s Isusom Kristom, zahvaćenost Duhom Svetim, iskustvo oslobođenja za slobodu djeteta Božjega i za poslanje u Crkvi i u svijetu.

Posljedice toga osjećaju se i danas u konkretnoj pastoralnoj praksi, koja je često više zainteresirana za poznavanje katekizamskih istina, nego za osobno prijanjanje uz osobu Isusa Krista i životno zajedništvo s njim. Tako se npr. prije podjele sakramenta potvrde biskup redovito susreće s krizmanicima. No, krizmanicima se taj susret najavljuje kao »ispit«, a sam susret redovito se sastoji pretežito od provjere vjeronaučnog znanja i »razgovora« o memoriranim katekizamskim istinama, a manje od konkretnih pomaka i rasta u vjeri tijekom župne katehetske priprave, od osobnih stavova, od uključivanja

u zajednicu odraslih vjernika i od mogućnosti te poteškoća njihova uključivanja u život župne zajednice. Kad biskup želi pohvaliti katehetu koji ih je pripremao, onda kaže da su djeca dobro znala vjeronauk. U opticaju se mogu naći mala »skripta« s pitanjima i odgovorima (osobito na lokalnoj biskupijskoj razini gdje biskup na susretu s krizmanicima osobno postavlja pitanja, te se već zna koja će pitanja tom prigodom biti postavljena). Iskustvo osobne vjere, zajedništvo, bliskost i tješnje sjedinjenje s Isusom Kristom, živa prisnost s Duhom Svetim, s njegovim djelom, darovima i pozivima, načini i područja preuzimanja apostolske odgovornosti kršćanskog života i suodgovornosti u župnoj zajednici⁸ u tim susretima tako redovito ne dobivaju istu važnost koju ima poznavanje vjeronaučnih istina.

2.3. Zanemarena eklezijalna dimenzija sakramenata, sakramentalnih slavlja i kateheze sakramenata

Pojedini od 7 sakramenata su mjesto aktualizacije Crkve kao sakramenta Krista uskrsloga u ljudskoj povijesti. Slavlje sakramenata te sakramentalna kateheza (koja pretihodi sakramentalnom slavlju) i mistagoška kateheza (koja ga prati) imaju bitno eklezijalnu dimenziju. U njima, uz katehizande, odnosno primatelje sakramenata, udjela nužno uzimaju ne samo kateheta i djelitelj sakramenata, nego čitava kršćanska zajednica. Ona je zajednica svećeničkog, proročkog i kraljevskog naroda Božjega koji je uzvjerovao, koji slavi otajstva spasenja i s radošću prima nove spašenike.

Štoviše, sama Crkva je sakrament Kristova spasenja u svijetu. Cijeli njezin život i njezina prisutnost su očitovanje spasenja, ostvarenog i obećanog u Kristu. Stoga se ni sakramenti ne smiju shvaćati kao autonomni instrumenti spasenja, kao privatni događaj za dušu primatelja sakramenata, a bez odnosa prema globalnoj sakramentalnosti Crkve.

8 Usp. *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 1309.

Sakramentalni obredi nemaju vezu samo s »jakim« trenucima u ljudskom životu primatelja sakramenata, nego su istodobno i »jaki« momenti crkvenog posredovanja spasenja i milosti, mjesto aktualizacije Crkve kao sakramenta spasenja u cjelovitosti njezina poslanja. Pojedini sakramenti dovode primatelje sakramenata u odnos prema čitavoj crkvenoj zajednici i obrnuto, te i primatelje sakramenata i širu crkvenu zajednicu suočavaju s identitetom i poslanjem Crkve kao sakramenta Kristova spasenja.

K tome i sâm čin vjere, koji sakramenti pretpostavljaju, osim osobne, ima i eklezijalnu dimenziju.⁹ Prvi je razlog tomu već u samoj činjenici što je čin kršćanske vjere snažno označen i određen vjerom u Trojstvo. S teološke točke gledišta ovo ima snažne posljedice i za sâm čin vjere. Vjera u Troosobnog i Trojedinog Boga nužno afirmira komunitarnu dimenziju kao konstitutivnu dimenziju. Bog je trojedin i zato za kršćanina Jedno uključuje *Mi*, te je i sâm čin vjere komunitaran i zajedničarski čin – »mi-čin«. Kršćansko poimanje Boga nas prisiljava misliti jedno u zajedništvu. Za kršćanina apsolutno/Apsolutni je zajedništvo.

Vjera je iskustvo koje se živi i dijeli s drugima. Snagom sakramenta krsta kao sakramenta vjere i otvaranja Božjoj ponudi spasenja, čovjek ulazi u zajednicu Crkve. Vjernik je vjeru primio od drugih i s drugima je nužno dijeli i pozvan je drugima je prenijeti. Zato nema »privatnih« kršćana. Kršćanin izranja iz iskustva vjere Crkve, i sâm je Crkva, te trajno postaje Crkvom.

No u redovitoj pastoralnoj praksi, ovdje poglavito mislimo na katehezu i pastoral sakramenata, sve spomenuto nije uvijek jasno vidljivo, te se ostvaruje upravo ono na što upozorava apostolska pobudnica *Catechesi tradendae*: Kateheza »riskira da bude sterilna«¹⁰ ako jedna zajednica vjere i kršćanskog života ne prihvati pripravnike na sakramente, odnosno primatelje sakramenata, ukoliko im ne pokaže svoju radost i interes za njih, ukoliko ih stvarno ne primi u svoje krilo i ukoliko ne pruži iskustvo vjere sasvim konkretnih osoba te životno iskustvo crkvenog zajedništva sa sasvim konkretnim osobama. Kateheta je u praksi jedina osoba koja

se susreće s katehizandima. Na katehetskim susretima uz katehetu se ne pojavljuju i u katehezu nisu uključeni i drugi članovi kršćanske zajednice; sakramenti se često slave (ili bolje rečeno »obavljaju«) u vrlo uskom krugu rođaka i prijatelja (ne u zajednici svećeničkog naroda Božjega, rođenog iz krsne vode i snagom djelovanja Duha Svetoga) te kateheza sakramenata zato postaje sterilna, a sakramenti (iako valjano i dopušteno podijeljeni) ostaju neplodonosni.

Školski vjeronauk teško može pružiti iskustvo eklezijalnog zajedništva u koje se ulazi po sakramentima i Crkve kao svećeničkog, proročkog i kraljevskog naroda Božjega. No, župna kateheza to može i treba. Stoga, ako župna kateheza u cjelini (pa tako i župna kateheza sakramenata) bude prepuštena isključivoj brizi nekoliko »profesionalaca«, a u nju ne bude na različite načine uključena i šira župna zajednica te obitelj, te ako se sakramenti budu »dijelili« i »primali« (a ne slavili i događali!) po sakristijama ili u uskom obiteljskom krugu s izričitom zabranom ulaska u crkvu za širu župnu zajednicu, prijeti joj opasnost da ona – i pored redovitosti održavanja, zauzetosti kateheta, svečane liturgije i popratnog folklora – ostane sterilna te da sakramenti ne urode željenim plodovima.

2.4. Zanemarena mistagogija

U pastoralu sakramenata nije zaživjela mistagogija, što utječe i na izostanak mistagoške kateheze. Tek snažno življeno mistagoško razdoblje, popraćeno mistagoškom katehezom unutar župne zajednice, i postupno uzimanje udjela u evangelizacijskom poslanju Crkve može pojedinog krštenika dovesti do radosnog iskustva Crkve kao sakramenta Kristova spasenja u ljudskoj povijesti i do svjedočanstva koje ne ostavlja ravnodušnim. U protivnom Crkva i za primatelje sakramenata ostaje institucija sa svojim strukturama, kršćanstvo religija sa svojim obrednim slavljenjima, a vjernici potrošači kleričkih religioznih usluga.

9 Vjera jest osobni čin, ali nije osamljen čin. Usp. *Katekizam Katoličke crkve*, br. 166.

10 Usp. CT, br. 24.

U mistagoškom hodu sakramenti se na nov način očituju kao izvorište kateheze, postaju nepresušni izvor njezina sadržaja, unutarnji dinamički pokretač i motivacija katehetske zauzetosti i nastojanja te se isto tako na nov način pokazuju kao cilj prema kojemu je usmjereno katehetsko djelovanje Crkve.

Mistagoška kateheza se tako pokazuje poželjnom ne samo u procesu kršćanske inicijacije i s obzirom na sakramente kršćanske inicijacije nego i kroz žitav život s obzirom na svih sedam sakramenata, odnosno mistagoška kateheza se očituje kao model i sadržaj kateheze odraslih.

U našoj domovinskoj Crkvi veoma su rijetke župne zajednice koje se mogu podičiti ovakvim iskustvom mistagogije, te plodovima mistagoške kateheze. S ovim su blisko povezani i razlozi izostanka djelatnog uključivanja te preuzimanja vlastite suodgovornosti u evangelizacijskom poslanju Crkve u skladu s primljenom sakramentalnom milošću. Zbog toga istodobno trpi i eshatološka dimenzija doktrinarnoga teološkog poimanja sakramenata te eshatološka dimenzija sakramentalne kršćanske duhovnosti.

2.5. *Nerazvijeni rad s odraslim vjernicima*

Homilija na nedjeljnoj misi je jedini redoviti oblik kateheze odraslih, odnosno sakramentalne kateheze za odrasle u našoj Crkvi.¹¹ Pojedine izvanliturgijske oblike evangelizacije i kateheze odraslih za sada se može susresti tek u manjem broju župnih zajednica. No, bez evangelizacije i kateheze odraslih, koja bi u sebi sadržavala elemente kateheze sakramenata primjerene odraslima i njegovala mistagogiju, te koja bi dovela i do evangelizacije s odraslima (gdje odrasli od više ili manje revnih potrošača crkvenih usluga postaju subjektom crkvenoga života i djelovanja), teško će doći do uključivanja odraslih u katehezu sakramenata za djecu i mlade. Stoga novi *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice* s pravom daje veliku važnost tzv. »živim vjerničkim krugovima«, te čini iskorak u odnosu na dosadašnju praksu s obzirom na pitanje tko može biti župni kateheta.¹²

Češće se kao reakcija na novi *Plan i program župne kateheze* može čuti (prilično površan) prigovor da je on prezahtjevan jer za ostvarenje župne kateheze zahtijeva 16 »živih vjerničkih krugova« ili zajednica i toliki broj prostorija za njih. Mora se reći da ti prigovori pokazuju da (osim što se nije shvatilo ideju i narav »živih vjerničkih krugova«) pastoralni djelatnici još uvijek nisu razumjeli ekleziologiju Drugoga vatikanskog sabora, niti su je prihvatili te zbog toga postoji i bitno pomanjkanje svijesti o eklezijalnoj i zajedničarskoj dimenziji kršćanske vjere i sakramenata. Još je uvijek veoma snažan individualistički pristup sakramentima i sakramentalnoj duhovnosti u kojem nema mjesta za eklezijalnu dimenziju. (U shvaćanju vjernika sakramenti pripadaju odnosu između pojedinca i Boga, ali – osim sakramenta krsta – redovito ne utječu na promjenu odnosa prema crkvenoj zajednici. Tako npr. kad je netko primio sakrament potvrde, i u sadašnjim okolnostima završio proces kršćanske inicijacije, župna zajednica ne modificira svoj odnos i svoja očekivanja prema takvoj osobi, niti ova modificira svoj odnos prema zajednici. U praksi sve ostaje kao i prije.)

Naše župne zajednice nemaju dovoljan broj stručnih osoba koje bi mogle ostvariti župnu katehezu u skladu sa smjernicama novog *Plana i programa župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice*, niti materijalnih sredstava za njihovo održavanje. No, sve kad bi ih i imale, isključivo profesionalni vjeroučitelji – bez sudjelovanja čitave župne zajednice, bez volonterskog rada i svjedočenja, bez spontanog svjedočanstva i iskustva vjere zajednice – ne bi mogli ostvariti ciljeve župne kateheze, niti bi uspjeli pružiti kvalitetnu katehezu sakramenata. Župnoj katehezi potrebni su ljudski i vjernički kvalitetni te stručno obrazovani župni katehete. No, župna kateheza ne može biti isklju-

11 Usp. *Evangelizacija. Radni materijal za prvo sinodsko zasjedanje, Đakovo, 15.-18. listopada 2000. Evangelizacija odraslih*, Biskupski ordinarijat Đakovo, Đakovo 2000, str. 27 (br. 36).

12 Usp. *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice. Župni katehete – animatori*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)1, 180 (br. 3 na navedenoj stranici).

čivo njihovo djelo, nego zahtijeva višestruku prisutnost i sudjelovanje šire župne zajednice, te međugeneracijski dijalog i iskustvo eklezijalnog zajedništva vjere i u vjeri. Župna kateheza sakramenata koja neće biti preslik školskog vjeronauka i koja će sa skupinama prvopričesnika i krizmanika uspjeti postići sve ciljeve kateheze zahtijeva i življeno iskustvo zajedništva manje vjerničke zajednice (odnosno života unutar jednog od »živih vjerničkih krugova«¹³).

3. SAHRŽAJI I CILJEVI ZUPNE KATEHEZE SAKRAMENATA

(u svjetlu komplementarnosti s vjeronaukom u školi)

3.1. Teološko-antropološki zahtjevi plodonosnog slavlja sakramenata

Sakramente Crkve i u Crkvi možemo razumjeti samo imajući u vidu simboličko-ritualni rječnik koji je u stanju nešto komunicirati i koji, izričući ono što želi, stvara i komunicira ono što govori. Sakramentalna ekonomija pripada ekonomiji simboličko-ritualnog rječnika i sakramente Crkve je moguće shvatiti samo unutar te ekonomije. Ujedno, sakramente može slaviti samo onaj tko je usvojio njihov simboličko-ritualni rječnik i učinio ga svojim.

Simboličko-ritualna narav sakramentalnog slavlja (*opus operantis*) pretpostavlja istovjetnost i srođenost subjekta (*operarius*), tj. primatelja sakramenta, i njegova simboličko-ritualnog čina (*opus*), te ih sjedinjuje u jednu stvarnost. *Operarius* i njegov *opus* postaju identična stvarnost: *operarius* se izriče kroz *opus*, ali i *opus* postaje tvorbenim čimbenikom *operarius*a. Sakramenti su čin komunikacije, izriču i ostvaruju spasenjski susret Boga i čovjeka, i zato su dinamička stvarnost. Stoga i simboličko-ritualni sakramentalni čini nužno zahvaćaju cijelu osobnost obaju subjekata sakramentalnog susreta i međusobno ih povezuju. Za susret nije dovoljna samo jedna strana i otvorenost samo jednog subjekta, nego susret (pa tako i sakramentalni susret) pretpostavlja i zahtijeva osobno sudjelovanje, otvorenost, raspoloživost obiju strana relacije. Kad su u pitanju sakramen-

talna slavlja Crkve, tada je simboličko-ritualni čin (*opus*) sukladan djelovanju Krista kao jednog subjekta relacije te su, s obzirom na Krista, *opus* i *operarius* identični. No, za ostvarenje spasenjskog susreta Boga i čovjeka u sakramentima Crkve nije dostatna identičnost *opusa* i *operarius*a samo s obzirom na Krista kao prvog subjekta relacije (i prvotnog djelitelja sakramenta), nego je to isto potrebno i s obzirom na čovjeka kao drugog subjekta relacije (tj. potrebno je da se to dogodi i s primateljem sakramenta).¹⁴

Sakramenti nemaju isključivo funkcionalnu ulogu (*opus operatum*). Ne možemo ih svesti samo na »sredstva milosti« niti ih promatrati samo u finalističko-funkcionalnom svjetlu. Oni pripadaju redu simboličkog izricanja u kojem se očituje dobrohotnost Trojedinog Boga u odnosu prema ljudima (po Kristu u Duhu) i u kojem se čovjek otvara i ulazi u zajedništvo s istim Trojedinim Bogom (s Ocem, po Kristu, u Duhu). Oni izriču susret Trojedinog Boga i čovjeka po Isusu Kristu u Duhu Svetome i na taj način aktualiziraju Crkvu kao sakrament spasenja u Kristu. Jer u sebi uključuju i simboličko-ritualni izričaj (*opus operantis*), oni pretpostavljaju nutarnje iskustvo. (Simboličko-ritualni izričaj prethodi iskustvu, iz njega izranja, prati ga i izriče tj. očituje to iskustvo.) Simboličko-ritualni izričaj sakramenata Crkve stavlja dvije stvarnosti u odnos: iskustvo i rječnik pomoću kojega iskustvo biva izrečeno. Simboličkog izričaja nema bez nutarnjeg iskustva (ono prethodi simboličkom izričaju, daje mu sadržaj i određuje mu značenje). Istovremeno, nutarnje iskustvo ima snažnu potrebu i u sebi nosi zahtjev da bude izrečeno i komunicirano drugome. Možemo zato kazati da ako sakramenti ne izranjaju iz autentičnog iskustva osobne vjere, oni ostaju samo vanjska gesta, koja ne izriče čovjeka niti mu što govori.

Sakramenti, dakle, neizostavno pretpostavljaju srođenost sa simboličko-ritualnim rječnikom u koji su utjelovljeni. Bez tih pret-

13 Vidi *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice. Prema novom poimanju župne zajednice*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)1, 138-153.

14 To isto vrijedi i s obzirom na djelitelja sakramenata.

postavki *opus operantis* tj. sakramentalno slavlje ostaje samo prazan obred magijskog karaktera i ne ostvaruje susret Boga i čovjeka niti željene milosne učinke (*opus operatum*).

3.2. Suodnos župne kateheze sakramenata i školskog vjeronauka

Na zasjedanju Biskupske konferencije u Zadru 11. travnja 1991. naši biskupi dali su sljedeće usmjerenje:

»Dok je glavna svrha vjeronauka u školi sustavno i što cjelovitije upoznavanje vjere u svim njezinim vidovima (u učenju, slavljenju i življenju vjere), glavna je svrha župnog vjeronauka (tj. *župne kateheze – nap. naša*) što cjelovitije i što dublje uvođenje (inicijacija) u osobno iskustvo vjere, koja se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici.«¹⁵

U svojoj poruci od 15. lipnja 2000. hrvatski biskupi kažu:

»Premda se kroz vjeronauk u školi sustavno upoznaje katolička vjera u svim njezinim dimenzijama, tj. u učenju, slavljenju i življenju, ipak je za cjelovit odgoj potrebno uključivanje u određenu crkvenu, odnosno župnu zajednicu, u kojoj se raste i živi u vjeri, a što se postiže župnom katehezom. Ona naime potiče duhovno, liturgijsko, sakramentalno i apostolsko sazrijevanje u crkvenoj zajednici. Osobit naglasak stavlja se na iskustvo vjere koje se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj župnoj zajednici, što se posebno očituje u njezinom liturgijskom slavlju i životu.«¹⁶

Uzimajući u obzir spomenute smjernice hrvatskih biskupa te relevantnih crkvenih dokumenata, poštujući inkarnacijski princip koji čovjeka vrednuje kao utjelovljeni duh i produhovljeno tijelo, kao razumsko i voljno biće te kao biće osjećaja, vrednujući sve elemente čina vjere, shematski bismo, s obzirom na sadržaj kateheze sakramenata, mogli reći da bi zadaća školskog vjeronauka bila da vodi računa poglavito o »*fides querens intellectum*« (tj. o činjenici da vjera traži ra-

zumsko opravdanje i da ona nužno ulazi u dijalog sa svijetom znanosti i kulture, u ekumenski dijalog te s drugim religijama)¹⁷, tj. o *fides quae* (o vjeri koju se vjeruje – o sadržaju vjere), te da se školski vjeronauk zato raščlanjuje »u oblike koji promiču 'sustavno obrađivanje i znanstveno istraživanje istina vjere'«¹⁸. Školski vjeronauk razlaže što su sakramenti te njihovu simboličko-ritualnu narav, blisko vezanu uz komunikacijske datosti i mogućnosti ljudske naravi. On se bavi čovjekovom potrebom za smislom te egzistencijalnim i religioznim pitanjima koja su vezana uz tzv. snažne trenutke koji bivaju popraćeni sakramentalnim slavljinama (rađanje, mladenaštvo, ljubav, ženidba, spolnost, iskustvo zla, smrt...), posreduje sadržaj vjere slavljen u sakramentima, razlaže teološku (trinitarnu, kristološku, pneumatološku, ekleziološku, eshatološku) i antropološku dimenziju pojedinih sakramenata.

Župna kateheza bi trebala pri tome voditi računa prije svega o onoj dimenziji inkarnacijskog principa koja se odnosi na *fides qua* (na vjeru kojom se vjeruje) te nastojati da vjernika na njemu prilagođen način, vrednujući i koristeći njegove antropološke datosti te komunikacijske sposobnosti, uvede u otajstvo. Ona je u službi pastoralne sakramentalne prakse koja uvodi u iskustvo trinitarne, kristološke, pneumatološke, ekleziološke i eshatološke dimenzije sakramentalnog slavlja i čina vjere potrebnog za sakramentalni susret s Bogom. Župna kateheza uvodi u susret s Očevom ponudom u Isusu Kristu, razvija i produbljuje osobni odnos prema Isusu Kristu, pruža svjedočanstvo vjere i iskustvo vjere crkvene zajednice, stvara ozračje zajedništva, rasta u vjeri, uvodi u iskustvo molitve i priprema na osobni susret s ponudom milosti (odnosno s Božjim samodarivanjem)

15 Citirano prema *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice. Uvodne napomene*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)1, 137.

16 *Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi*, br. 4, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 128(2000)7-8, 511.

17 *Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi*, br. 2-3, u: »Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije« 128(2000)7-8, 511.

18 Usp. ODK, br. 51.

u liturgiji sakramenata. Iskustvo sakramentalnog susreta s Bogom produbljuje kroz mistagogiju i obogaćuje molitvom i kontemplacijom. Produbljuje i na mnogostruke načine razvija crkveno zajedništvo, međusobnu ljubav i solidarnost, pruža prostore osobne suodgovornosti i promiče karizme i službe u crkvenoj zajednici koje proizlaze iz sakramentalne milosti, te prati, promiče, pomaže i razvija kršćansko zauzimanje u svijetu.

Prema smjernicama naših biskupa školski vjeronauk trebao bi sustavno upoznavati sa sakramentalnom ekonomijom i s teološkim sadržajima pojedinih sakramenata, s elementima liturgijskih slavlja sakramenata, s crkvenopravnim posljedicama i moralnim implikacijama pojedinih sakramenata, te sa zahtjevima i očekivanjima na planu svjedočenja i apostolata. On bi se trebao obraćati poglavito kognitivno-razumskoj dimenziji ljudske osobe. Župna kateheza sakramenata trebala bi istodobno katehizande voditi k osobnom susretu sa sadržajem vjere te prema zauzimanju osobnog stava prema vjeronaučnim sadržajima. Svakog katehizanda ona osobno stavlja pred ponudu u Isusu Kristu, pred teološke sadržaje te ekleziološke i moralne implikacije i od njega očekuje zauzimanje stava.

Njezina je zadaća poticanje duhovnog, liturgijskog, sakramentalnog i apostolskog sazrijevanja katehizanata. To znači:

- Župna kateheza sakramenata katehizande prati na putu njihova osobnog vjerničkog i duhovnog dozrijevanja i olakšava te pospješuje taj proces rasta u vjeri. Katehizande uvodi u zajedništvo i bliskost s Isusom Kristom, do življe prisnosti s Duhom Svetim, s njegovim djelom, darovima i pozivima. Na različite načine im pruža iskustvo eklezijalnog zajedništva i suodgovornosti, te u njima budi i razvija osjećaj za nj.
- Župna kateheza pruža mogućnost i pomaže usvajanje simboličko-ritualnog rječnika kršćanskih sakramenata i asimilaciju s tim rječnikom kako bi se u samom liturgijskom sakramentalnom slavlju doista mogao ostvariti osobni susret s Isusom Kristom, te mogao pružiti, izraziti i posvjedočiti osobni i svjesni odgo-

vor vjere čitavim bićem. Naime, *sacramenta significando causant et efficiunt quod figurant*.

- Kroz mistagogiju produbljuje i razvija osobni odgovor izrečen u sakramentalnom slavlju. Pruža im svjedočanstvo i konkretne mogućnosti preuzimanja evangelizacijske suodgovornosti u župnoj zajednici, za nj ih osposobljava i prati ih na tom putu.

To znači da kateheza sakramenata nipošto ne završava sakramentalnim slavljem podjele nekog sakramenta, nego ozbiljan pristup zahtijeva mistagogiju, koja svoje katehetske sadržaje crpi opet u liturgiji sakramentalnih slavlja, u konkretnim zahtjevima vjernosti vlastitom odgovoru na ponudu Božje milosti izrečenom u sakramentalnom liturgijskom slavlju, u preuzimanju poslanja i zadaća koje proizlaze iz primljenog milosnog dara te u konkretizaciji vlastite kršćanske suodgovornosti u Crkvi i u svijetu, u prožimanju vremenitog reda vrednotama kraljevstva Božjega.

Stoga kateheza ne završava primanjem sakramenata inicijacije (ili slavljem sakramenta ženidbe), nego se proteže na odraslu dob i sastavni je dio i kateheze odraslih te evangelizacije s odraslim vjernicima. Ona prati čitav kršćanski život. Konkretni sadržajni naglasci, opseg i metodologija ovisit će o životnoj dobi, o stupnju kršćanske zrelosti i eklezijalne svijesti, o konkretnim životnim okolnostima i o drugim elementima, no sakramenti trajno ostaju sadržaj i neprepušteno vrelo župne kateheze svake dobne skupine vjernika te svaki oblik kateheze po svojoj naravi nužno vodi prema sakramentima kao svom cilju i vrhuncu.

3.3. Sadržaji i ciljevi župne kateheze sakramenata

Svaka kateheza, pa tako i župna kateheza sakramenata u našim prilikama (s obzirom na njezin suodnos sa školskim vjeronaukom) također ima i poučni dio. No, sadržaj poučnog dijela župne kateheze sakramenata te mistagoške kateheze pružaju ponajprije obrednici za slavlje sakramenata. Uvodne napo-

mene, red slavljenja, biblijski i liturgijski tekstovi, molitvene formulacije, upute o načinu slavljenja, sadržaj liturgijskih popijevki su izvorište sadržaja župne kateheze sakramenata. »Kateheza 'čita' obrede i uvodi u misterijsko značenje obreda za vjernikovu svaki-danšnjicu.«¹⁹

Stvaranje vjerničkog raspoloženja o kojemu govore liturgijski i molitveni obrasci i drugi relevantni tekstovi je bitna zadaća župne kateheze sakramenata te procesa mistagogije.

Na temelju postojećih smjernica o suodnosu školskog vjeronauka i župne kateheze možemo zaključiti – s obzirom na župnu katehezu sakramenata – da bi njezina zadaća bila upoznavanje katehizandama s biblijskim mjestima, simbolima i sadržajima koji će ih uvesti u vjerničko odčitavanje vlastitog života, životnih događaja i smisla svega onoga što se s njima i oko njih događa. Istodobno je njezina zadaća da s katehizandima reflektira nad općeljudskim i religioznim iskustvom koje omogućava shvaćanje i odčitavanje kršćanskih simbola i dodatno produbljuje taj sadržaj i odnos prema njemu.

Župna kateheza sakramenata katehizandima omogućava i potiče ih da iskuse općeljudsko značenje pojedinih liturgijskih simbola i gesti, njihovu komunikativnu sposobnost, »sakramentalno« značenje stvorenja i pojedinih datosti kao što su npr. simboličke geste, položaj tijela, riječ... Tako promiče usvajanje specifičnog simboličko-ritualnog rječnika kršćanskih sakramenata te vodi prema osobnoj komunikaciji na toj razini.

Školski vjeronauk upoznaje s biblijskim uporištem za pojedine sakramente, sa sastavnim dijelovima obreda pojedinih sakramenata, s onim što čini *verbum* i *elementum* (s riječima i znakovima od kojih se sastoji slavlje pojedinih sakramenata) i s njihovim povijesnim razvojem, s trinitarnom, kristološkom, pneumatološkom, ekleziološkom i eshatološkom dimenzijom pojedinih sakramenata i liturgijsko-sakramentalnih obreda, s teološko-ekleziološkim značenjem i milosnim učincima pojedinih sakramenata, posreduje vjeroispovjesne i molitvene formulacije... Župna kateheza istodobno budi i pruža iskustvo vjere i zajedništva s Isusom Kristom, prisnost s Duhom Svetim, s njegovim dje-

lom, darovima i pozivima. Ona ide za osobnim iskustvom vjere i spasenja o kojem govore riječi i svjedoče znakovi (odnosno simboličko-ritualni rječnik sakramenata). Župna kateheza pruža mogućnost osobnog izričaja vlastite vjere, produbljuje kršćansko iskustvo te potiče izričaj vlastitoga općeljudskog i religioznog iskustva uz pomoć verbalne i neverbalne /simboličko-ritualne/ komunikacije. Katehizande stavlja u stav slušanja i uči ih slušati riječ Božju kao riječ i ponudu spasenja u Isusu Kristu upućenu njima osobno. U njima budi refleksiju nad onim što su čuli i produbljuje njihovo osobno iskustvo izazova i reakciju na riječ Božju te na ponudu koju su čuli, potiče ih da daju svoj osobni odgovor na riječ Božju te da ga i na vanjski način izraze na sebi primjeren način. Želi pripomoći da taj odgovor prožme sve razine ljudskoga bića, te da bude izrečen čitavim bićem: na kognitivnoj, emocionalnoj i izričajnoj razini (koja zahvaća i ostvaruje se na verbalnoj i neverbalnoj razini komunikacije te uključuje riječ, glazbu, tijelo, boje, druge simbole i obrednost – sav potencijal i izražajne mogućnosti ljudske komunikacije).

Konkretnije upute o sadržaju župne kateheze s obzirom na pojedine sakramente, za sve njezine oblike i dobne skupine, za pojedine dobne skupine (kao što su npr. prvopričesnička i krizmanička) i za posebne vjerničke zajednice nalazimo u novom *Planu i programu župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice*.²⁰

3.4. Metodologija župne kateheze sakramenata

Iz rečenoga se može zaključiti da je prikladan model za župnu katehezu sakramenata *celebratio catechetica* – katehetsko slavlje. Taj je model predložen kao model župne kateheze i u *Novom planu i programu župne*

19 *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice. Program župne kateheze*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)1, 155.

20 *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice. Program župne kateheze*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)1, 155-178.

*kateheze*²¹. Model pruža mogućnost uvođenja u vjeru na način »koji više naglašava pojedinosti molitveno-slavljeničkog i zajedničarskog karaktera te misterijski aspekt kršćanske vjere«.²²

4. ZAKLJUČAK

Sakramentalna ekonomija zahtijeva župnu katehezu u pripravi na sakramente te mistagošku katehezu. Doprinos župne kateheze u sakramentalnom životu Crkve je nezamjenjiv i ne može ga zamijeniti niti obiteljski odgoj niti školski vjeronauk. No, župna kateheza u pripravi na sakramente i mistagoška kateheza pretpostavljaju obiteljski odgoj, a školski vjeronauk doživljavaju kao brata, prijatelja i dragocjenu pomoć (kao svoga dragog »Šimuna Cirenca«). Svojim doprinosom

u sakramentalnom odgoju vjernika školski vjeronauk uvelike odterecuje župnu katehezu, ali je i zahtijeva te je pretpostavlja jer mu samo ona može omogućiti da i on ostvari svoj cilj: spasenjski susret čovjeka (koji je slika Božja i jedino mjesto Božje prisutnosti na zemlji) s Bogom u sakramentalnom slavlju, odnosno da se čovjek ostvari kao sakrament. To je njegov poziv i njegova zadaća po otajstvu stvaranja (stvoren je kao utjelovljeni duh i produhovljeno tijelo), te po krsnom suobličenju Prasakramentu Isusu Kristu.

21 Usp. *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice. Program župne kateheze*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)1, 153-154.

22 *Plan i program župne kateheze prema novom poimanju župne zajednice. Program župne kateheze*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)1, 153.